

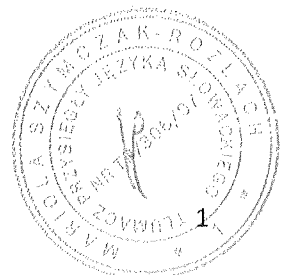

dr hab. Mariola Szymczak-Rozlach

Tłumacz przysięgły języka czeskiego i słowackiego

Nr TP 306/07

-tłumaczenie przysięgłe z języka słowackiego na język polski-

Prof. PaedDr. Ľubomír Kralčák, PhD., Katedra slovanských filológií,

Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa

Štefánikova 67, 949 01 Nitra

Ocena wyników aktywności naukowej dr Sylwii SOJDY

w ramach postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych, w dyscyplinie językoznawstwo

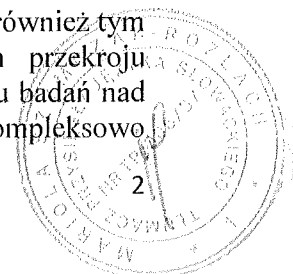
Niniejsza ocena opiera się na przedłożonych przez dr Sylwię Sojdę wymaganych dokumentach poświadczających kwalifikacje oraz wykazie osiągnięć naukowych złożonych w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Swoją recenzję przedkładam zgodnie z artykułem 219, ustęp 1 punkt 2 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym, który określa kryteria dla wykazania osiągnięcia naukowego stanowiącego znaczny wkład w rozwój danej dyscypliny, w tym przypadku dyscypliny *językoznawstwo*.

Monografia naukowa (punkt 2a Ustawy)

Sylwia Sojda jest autorką monografii *Intensyfikacja i dezintensyfikacja w języku polskim i słowackim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2022, 338 s.

Sylwia Sojda prezentuje w formie monografii kluczowy pod wieloma względami tekst naukowy, reprezentujący główny przedmiot jej badań definiowany przez problematykę intensyfikacji czynności i właściwości w aspekcie konfrontatywnym dwóch blisko spokrewnionych języków słowiańskich. Autorka w swojej monografii podejmuje i wskazuje przede wszystkim na aktualny stan badań, w lingwistyce polskiej i słowackiej. Należy w związku z tym zaznaczyć, że brakowało, zwłaszcza jeśli chodzi o współczesny język słowacki, kompleksowego opracowania monograficznego, podejmującego problematykę intensyfikacji. Na taki stan rzeczy nie wpłynęła powstała przed ponad dekadą praca J. Hansmanovej *Intenzifikácia*, która w pierwotnym zamyśle miała być monografią, nie wyszła jednak poza granice niewielkiego studium.

Baza teoretyczno-metodologiczna monografii opiera się na dwóch podstawowych filarach. Po pierwsze, założenia teoretyczne recenzowanego tekstu bazują na zgromadzeniu i w konsekwencji na analizie polskiej i słowackiej, również czeskiej literatury przedmiotu; co więcej, autorka w licznych odwołaniach przytacza też pokaźny liczbowo dorobek z kręgów zagranicznych, zarówno słowiańskich, zachodnioeuropejskich czy amerykańskich. Pomimo że Sylwia Sojda wybrała stosunkowo specyficzny obszar lingwistyczny, który nie należy do tradycyjnego jądra badań gramatycznych, czy leksykalno-semantycznych, swoją konsekwentną pracą naukową wyodrębniła, zgromadziła i opracowała ustalenia i spostrzeżenia autorów znaczących, dla wybranego tematu niniejszej pracy. Co więcej, poświęca uwagę również tym pracom angielskim, niemieckim czy polskim, które w przeszło stuletnim przekroju historycznym, według jej oceny w szczególności przyczyniły się do rozwoju badań nad intensywnością, intensyfikacją czy problematyką intensyfikatorów. Szczególnie kompleksowo

zajmuje się badaniami polskimi i słowackimi (oraz czeskimi), co możemy nazwać mniej więcej kompleksowym podsumowaniem najważniejszych prac naukowych poświęconych tej problematyce. Tu należy zaznaczyć, że Sylwia Sojda nie zaliczyła do tego przeglądu żadnej ze swoich dotychczasowych licznych prac poświęconych problematyce intensyfikacji w języku polskim i słowackim, które również w znacznym stopniu przyczyniły się do rozwoju tego typu badań.

Analiza przytoczonej literatury przedmiotu doprowadziła autorkę z jednej strony do konstatacji, że problematyka intensywności jawi się w języku w szerszym kontekście, tj. w ramach obszerniejszego zakresu pojęć, jakimi są porównanie, ilość czy miara. Z drugiej strony natomiast okazało się, że szczegółowy opis intensywności w aspekcie porównawczym polsko-słowackim nie był dotychczas przedmiotem badań. W świetle takich ustaleń pewne istniejące luki w tym zakresie rozumie jako użyteczną motywację do nakreślenia dalszych perspektyw badawczych.

Drugi filar podstaw teoretyczno-metodologicznych monografii stanowi nakreślenie relewantnej bazy pojęciowo-terminologicznej. Na podstawie konsekwentnego opanowania stosunkowo obszernej literatury przedmiotu i zastosowania własnego podejścia i metody, zestawiała główne założenia koncepcyjne pojęć przydatnych do precyzyjnego opisu wybranej problematyki. Sylwia Sojda wskazała potrzebę jasnego rozgraniczenia między intensywnością a pojęciami pokrewnymi, jakimi są gradacja czy dostateczność, ale również ekspresywność czy emocjonalność. Podstawową różnicę między gradacją a intensywnością (czy też intensyfikacją) upatruje w oznaczaniu stopnia właściwości – przy gradacji chodzi o odniesienie relatywne, referencjalne, czyli wskazujące na inną jednostkę, przy intensywności chodzi o oznaczenie absolutnego rozumienia stopnia danej właściwości. Kategorię dostateczności rozumie jako bliską intensywności, a leksemy oznaczające dostateczny stopień znaku pojmuję jako klasę odrębną w tym sensie, że dostateczność oznacza odwołanie do pewnego stanu normatywnego, do średniej właściwości danego obiektu. Podobnie wartościuje też środki wyrażania kategorii kompletności, zupełności i nadmiaru (nadwyżki). Jeśli chodzi o stosunek między intensywnością i ekspresywnością, autorka wskazuje, podobnie jak inni autorzy, na ścisłe powiązanie tych kategorii, jak również na motywację ekspresywną przy tzw. ekspresywności inherentnej, gdzie widoczne są wyraźne związki między tworzeniem deminutywów lub augmentatywów a wyrażaniem stopnia jakości. Ważną obserwacją jest powiązanie ekspresywności z nastawieniem emocjonalnym, przy czym należy zauważyć, że wyrażanie intensywności nie zależy od emocji, intensyfikacja może jednak nieść ze sobą dodatkowe zabarwienie emocjonalne.

Habilitantka następnie kładzie nacisk na rozróżnienie intensywności i intensyfikacji w języku, które postrzega na tle normy i skali. Chodzi tu o jedno z podstawowych założeń teoretycznych, ponieważ normę rozumie się w tym sensie jako podstawowy (referencjalny) stopień intensywności, punkt środkowy na skali, która ma postać osi rozciągającej się od tego punktu w obu przeciwnych kierunkach. Intensyfikację w przedłożonej pracy rozumie się jako proces, którego nie można utożsamiać z intensywnością, ponieważ tę należy rozumieć jako wynik intensyfikacji, przy czym intensywność w sposób statyczny wyraża właściwość obiektu. W tych okolicznościach, wskazujących odniesienia do skali i ich dynamiczną podstawę, autorka pod pojęciem intensyfikacji rozumie zwiększenie stopnia (intensywności) akcji i właściwości, z drugiej strony, jeśli intensywność cechy jest niska lub słaba, mamy według niej do czynienia z procesem dezintensyfikacji. Dlatego niską czy niższą, bądź osłabioną intensywność właściwości, która znajduje się poniżej wartości normatywnej oznacza terminem „dezintensyfikacja“ (atenuacja).

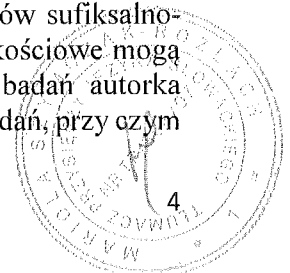

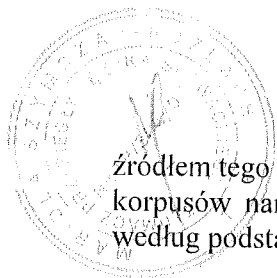
Z metodologicznego punktu widzenia istotne jest to, że habilitantka konsekwentnie rozróżnia tzw. intensywność pośrednią i bezpośrednią. Jest to w pewnym sensie odwołanie do tradycyjnego rozróżnienia ekspresywności inherentnej i adherentnej w języku, co ma swoje korzenie w czesko-słowackim kontekście lingwistycznym z początku lat 60. ubiegłego stulecia. Przez intensywność pośrednią autorka rozumie typ intensywności, przy którym dla jej wyrażania wykorzystuje się dodatkowe (zewnętrzne) wykładniki intensywności, pod postacią przymiotników i przysłówków w funkcji intensyfikatorów. Intensywność bezpośrednia z kolei jest wyrażana za pomocą wewnętrznych struktur semantycznych lub gramatycznych. W jej obrębie wyróżnia dwie grupy: do pierwszej zalicza te przymiotniki i czasowniki, w których cecha intensywności jest składową właściwego znaczenia leksemu. Drugą grupę środków intensyfikujących lub atenuacyjnych reprezentują afiksy modyfikacyjne, zarówno w przymiotnikach, jak i w czasownikach. Podsumowując, intensywność może być wyrażana w języku w zasadzie na trzy sposoby: leksykalnie, afiksalnie i poprzez właściwe znaczenie leksykalne. Rozróżnianie czy też kategoryzacja intensyfikacji bezpośredniej i pośredniej ma również podstawowe znaczenie z punktu widzenia koncepcji recenzowanej monografii. Autorka zajmuje się leksykalnym sposobem intensyfikacji w odrębnym, trzecim rozdziale, zabiegami afiksalnymi osobno dla przymiotników oraz czasowników (w rozdziałach czwartym i piątym), wreszcie koncentruje się na intensyfikacji wpisanej we właściwe znaczenie leksykalne w rozdziale szóstym, ostatnim.

Habilitantka zajmuje się zagadnieniem intensyfikatorów leksykalnych przede wszystkim w aspekcie teoretycznym, przy czym zgadza się z ich definiowaniem oraz jako możliwym skalowaniem, które zostało zarysowane w słowackiej teorii lingwistycznej. Chodzi zatem przede wszystkim o formę skali intensywności, na której skalowanie od wyobrażonej normy odbywa się w trzech etapach, a mianowicie w górę zwiększa się intensywność cechy, w przeciwnym kierunku – jej osłabienie. Obok tego zwraca jednak uwagę na różnorodność podejść językowych do definiowania pojęcia intensyfikatora, choć samego pojęcia nie traktuje jako przedmiotu tego opisu. Zwraca też uwagę, że mimo licznych prób opisu intensyfikatorów w ramach różnych metod badawczych i w różnych językach, aspekt polsko-słowacki nie był dotychczas przedmiotem takich rozważań. Zauważa również, że jeśli chodzi o poszczególne leksemy pełniące funkcję intensyfikatorów, to ich etymologia czy pola leksykalne stanowią interesujący obszar badań, który wymaga odrębnego opracowania.

Trzon monografii stanowi opis i charakterystyka wyrażania intensywności zarówno za pomocą środków afiksalnych, jak i właściwego znaczenia leksykalnego. Główne części monografii stanowią jednak rozdziały dotyczące intensywności w modyfikowanych słowotwórczo przymiotnikach i czasownikach.

Sylwia Sojda swój opis i interpretację wyrażenia intensywności właściwości na podstawie samych przymiotników opisuje dokładnie na tle niektórych podstaw teoretycznych, które zarysowała w rozdziałach wstępnych. W szczególności pracuje z pojęciami intensyfikacji i deintensyfikacji (dezintensyfikacji) właściwości. Na nich zbudowany jest podstawowy model skali intensyfikacji, obejmujący przeciwstawne kierunki intensyfikacji i atenuacji od punktu normatywnego (neutralnego), do którego odnoszą się afiksy intensyfikujące z jednej strony i osłabiające z drugiej. Na tej podstawie autorka wyróżniła wzorcowe schematy wyrażające modyfikację intensyfikującą za pomocą prefiksów, prefiksoidów i sufiksów oraz modyfikację dezintensyfikującą (atenuacyjną) przy pomocy prefiksów, sufiksów i formantów sufiksально-prefiksalnych. Za ważne należy uznać spostrzeżenie, że tylko przymiotniki jakościowe mogą podlegać modyfikacji pod względem stopnia intensywności. W tej części badań autorka przedstawia obszerny inwentarz odpowiednich afiksów, będący wynikiem jej badań, przy czym

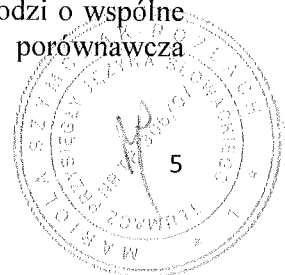

źródłem tego materiału są teksty współczesnego języka polskiego i słowackiego zaczerpnięte z korpusów narodowych. Proponuje również typologię afiksów modyfikujących, zestawioną według podstawowych parametrów skali intensywności.

Ten rozdział zawiera kilka interesujących ustaleń wynikających z analiz porównawczych polsko-słowackich. Przede wszystkim, wykazano między porównywanymi językami znaczne podobieństwo w repertuarze modyfikujących środków językowych służących intensyfikacji lub dezintensyfikacji właściwości wyrażanej przez przymiotnik. Jeśli chodzi o bardziej wyraziste różnice, to należy wspomnieć np. o ustaleniach, że w języku polskim jest więcej prefiksów atenuacyjnych niż w języku słowackim, ale w przypadku sufiksów jest odwrotnie. W ramach funkcji atenuacyjnej w języku słowackim wykorzystuje się derywację prefiksально-sufiksальną, której nie odnotowuje się w języku polskim. W języku słowackim częściej występuje intensyfikacja analityczna, a więc odpowiednikami polskich form z afiksami są również słowackie konstrukcje opisowe z przysłówkami.

Intensywność akcji czasownika oznaczana za pomocą środków afiksalnych stanowi problem, który – jak potwierdza habilitantka – nie był dotychczas podejmowany w badaniach lingwistycznych. Można tu wskazać na szczególne znaczenie, jakie dla ukształtowania się teoretyczno-metodologicznego ujęcia problemu modyfikacji słowotwórczej intensywności akcji w niniejszej monografii miała praca E. Sekaninovej *Sémantická analýza predponového slovesa v ruštine a slovenčine*. Praca ta przedstawia definicję i klasyfikację rodzajów czynności czasownika na podstawie typologii semantycznej prefiksów czasownikowych. W niektórych elementach tego systemu cecha wzmacniania lub osłabiania akcji występuje w różnym stopniu, choć często jest przesłonięta odcieniami innych znaczeń, w szczególności znaczenia aspektu czasownika, na co zwraca uwagę sama habilitantka. W odniesieniu do skali intensywności w czasownikach, autorka preferuje podstawowy model z przeciwstawnym podziałem na intensyfikację i dezintensyfikację akcji. W intensyfikacji określa typy akcji w kategoriach semantycznego nadmiaru intensywności, a w kolejnym etapie w kategoriach wydzielenia znaczenia temporalnego i nietemporalnego, gdzie wyodrębnia łącznie dziewięć typów czasowników prefiksalnych o znaczeniu intensywnym. Dezintensyfikacja (atenuacja) jest tu przedstawiana jako osłabienie intensywności cechy lub niski stopień intensywności czynności podstawowej wyrażonej przez czasownik. Porównując liczebność występowania prefiksalnych środków słowotwórczych, widać znaczną różnicę między modyfikatorami intensyfikacyjnymi i atenuacyjnymi. Różnice między językiem słowackim i polskim są minimalne. Autorka zwraca również uwagę na szczególny typ czasowników intensyfikujących, tzw. czasowniki ekspresywne, które za pomocą sufiksów mogą wyrażać zarówno zwiększoną, jak i zmniejszoną intensywność akcji. Zauważa również, że w słowackich czasownikach tego typu kategoria intensywności wyraźnie przeplata się z kategorią ekspresywności.

W ostatnim rozdziale Sylwia Sojda zajęła się wyrażaniem intensywności przez właściwe znaczenie leksykalne czyli obserwowała zjawiska intensyfikacji wpisane w strukturę semantyczną leksemu. Jej badania wykazały, że w tym typie intensyfikacji w przymiotnikach intensywność wyrażana jest w odniesieniu do skali podstawowej tylko wzmacniająco, czyli nie ma znaczenia osłabiającego. W przypadku czasowników Habilitantka w przejrzysty sposób kategoryzuje grupy znaczeniowe czasowników intensyfikujących za pomocą referencyjnych wyrażen przysłówkowych; jeśli chodzi o intensyfikację, jako pomocniczych wyrażen kategoryzujących używa wyrażen przysłówkowych *hlasno, silno, rýchlo*; w przypadku atenuacji są to wyrazy *ticho, slabo, pomaly*. W przypadku przymiotników chodzi o wspólne znaczenie pomocnicze reprezentowane przez przysłówek *veľmi*. Analiza porównawcza

doprowadziła autorkę do wniosku, że w języku słowackim w porównaniu z polskim jest więcej czasowników intensywnych z kwalifikatorem „expresívny“.

Na zakończenie reasumując należy stwierdzić, że recenzowana monografia jest wynikiem kilkuletnich, szeroko zakrojonych i pogłębionych badań Sylwii Sojdy, które koncentrowały się na zagadnieniach intensywności w języku, a także zaowocowały licznymi opracowaniami naukowymi. Niniejsza monografia stanowi wkład naukowy pod kilkoma względami:

1. Wkład teoretyczny widoczny jest przede wszystkim w koncentracji i prezentacji poszczególnych koncepcji naukowych, powiązanych z jednoczesnym poszukiwaniem punktów stykowych, ale także w refleksjach czy postawach preferujących utrwalanie podstawowych pojęć terminologicznych. Można tu wymienić np. rozumienie kategorii *intensywności* w odniesieniu do takich kategorii jak *gradacja* czy *dostateczność*, ale także *ekspresywność* czy *emocjonalność*.

2. Wkład metodologiczny obejmuje przede wszystkim:

a) rozróżnianie pojęć:

– *intensywność* i *intensyfikacja*, i w związku z tym rozumienie intensywności na tle normy i skali, tworząc w ten sposób podstawowe narzędzie do analizy i opisu zjawisk z zakresu intensywności;

– *intensyfikacja* i *dezintensyfikacja* („*dezintensyfikacja*“, termin wprowadzony przez S. Sojdę), jako rozróżnienie implikujące podejście różnicujące, które służy formułowaniu podstawowej procedury metodologicznej dla analiz w obszarze badań aplikacyjno-materiałowych, jak to ujęła sama autorka w istocie swojej monografii;

– *intensywność pośrednia* i *bezpośrednia*, co z kolei umożliwiło systematyczne różnicowanie podstawowych obszarów badań stosowanych.

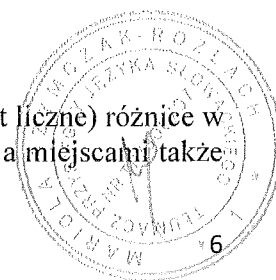
b) badania porównawcze – stosowane jako metoda do porównania języka polskiego i słowackiego jako dwóch blisko spokrewnionych języków słowiańskich; podejście porównawcze prowadziło do możliwości głębszej penetracji badawczej w zakresie rzeczywistego stanu obu porównywanych języków.

3. Wkład aplikacyjny polega na realizacji badań opartych na powyższych narzędziach teoretyczno-metodologicznych; tak zaprojektowane badania przyniosły:

a) nowe ustalenia – np. że skala intensywności ma inną strukturę lub zakres w różnych typach lub sposobach wyrażania intensywności w języku (leksykalnie, afiksalnie i przez właściwe znaczenie leksykalne), co implikuje ważną obserwację, że rozkład wykładników intensywności i jej funkcji w języku jest różny w zależności od ich charakteru strukturalnego.

b) badania porównawcze:

– ukazały zbieżności (w dużym stopniu), ale także pewne (niezbyt liczne) różnice w środkach wyrażania intensywności między językiem polskim i słowackim, a miejscami także różną dynamikę ich rzeczywistego użycia;

— doprowadziły ostatecznie do powstania monograficznego opisu intensywności, które ma fundamentalne znaczenie zarówno dla językoznawstwa polskiego, jak i słowackiego.

Seria powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych (punkt 2b Ustawy)

Sylvia Sojda jest autorką dwóch monografii, podręcznika, 36 rozdziałów w monografiach, 12 artykułów w recenzowanych czasopismach naukowych oraz innych prac naukowych. Zakres jej działalności naukowej jest dość szeroki, w poszczególnych obszarach, którymi się zajmuje lub zajmowała, działa na szerszym, konsekwentnie przemyślanym polu. Jej najszersze i najbardziej systematyczne badania koncentrują się w obrębie leksyki i słowotwórstwa, i to głównie w zakresie porównania języka polskiego i słowackiego. Na początku swojej działalności naukowej Habilitantka zajmowała się badaniem zagadnienia uniwersyfikacji w obu porównywanych językach. Efektem jej badań była praca doktorska, która przybrała formę monografii pt. *Procesy uniwersyfikacyjne w języku słowackim i polskim* (2011). Należy podkreślić, że jest to monograficzne, w zasadzie kompleksowe ujęcie tematu uniwersyfikacji, którego w tym czasie brakowało na Słowacji, co podnosi rangę i znaczenie tego tekstu. Warto również zauważyć, że tekst ten był poprzedzony zbiorem artykułów naukowych na ten sam temat, skupiających się na częściowych zagadnieniach dotyczących procesów uniwersyfikacji. Kolejnym znaczącym zestawem tekstów naukowych Habilitantki są artykuły naukowe skupiające się na problematyce dysfemizmów funkcjonujących w języku słowackim i polskim w perspektywie konfrontatywnej, do których nawiązuje praca na temat języka emocji w dyskursie dziennikarskim, opublikowana we współautorstwie z Mariolą Szymczak-Rozlach. W jej dotychczasowej działalności badawczej najbardziej wyróżnia się publikacja artykułów naukowych i opracowań podejmujących problematykę wyrażania intensywności. W ciągu czterech lat opublikowała osiem prac poświęconych tej tematyce, głównie w recenzowanych czasopismach, a zwieńczeniem jej wysiłków naukowych jest redakcja monografii, której szerszą ocenę prezentuję w niniejszej recenzji.

Drugim obszarem zainteresowań naukowych Habilitantki jest nauczanie języka słowackiego i polskiego jako obcego. Opublikowała szereg prac dydaktycznych ukierunkowanych na nauczanie języka słowackiego, w tym podręcznik do nauki języka słowackiego jako obcego dla średniozaawansowanych, wydany we współautorstwie z Mirosławą Kyseľovą, oraz teksty dydaktyczne związane z jej pracą na UMB w Bańskiej Bystrzycy.

Znacząca działalność naukowa lub artystyczna prowadzona w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub kulturalnej, w szczególności zagranicznej (punkt 3 Ustawy)

Sylvia Sojda oprócz pracy naukowej i dydaktycznej w kraju, prowadzi również działalność w zagranicznych placówkach edukacyjnych (UMB w Bańskiej Bystrzycy, Uniwersytet Komenskigo w Bratysławie), brała czynny udział w kilkudziesięciu konferencjach naukowych w kraju i za granicą. Jej działalność obejmuje pracę dydaktyczną i pozaszkolne projekty edukacyjne. Jest członkinią organizacji lingwistycznych i laureatką nagrody Rektora Uniwersytetu Śląskiego za działalność naukową i badawczą.

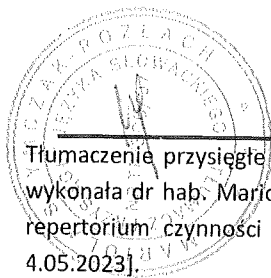

Konkluzja

Na zakończenie oceny aktywności naukowej i dydaktycznej habilitantki mogę stwierdzić, że dr Sylwia Sojda prezentuje w zakresie lingwistyki wysoki poziom wyników swojej pracy. Jej działalność naukowa, reprezentowana przez liczne publikacje i przede wszystkim przez kluczowy tekst zgłoszonej jako osiągnięcie naukowe monografii ma charakter i parametry, które uprawniają mnie do konkluzji, że stanowi wkład nie tylko do lingwistyki słowackiej, ale również polskiej, przy czym w głównej mierze przyczynia się do pogłębienia i utrwalenia wiedzy z zakresu badań leksyki, głównie semantyki leksykalnej w dwóch narodowych kontekstach lingwistycznych. W świetle tej oceny **rekomenduję**, aby w ramach postępowania habilitacyjnego nadać pani dr Sylwii Sojdzie stopień doktora habilitowanego w zakresie nauk humanistycznych, w dyscyplinie *językoznawstwo*.

Nitra 4. 4. 2023

Prof. PaedDr. Ľubomír Kralčák, PhD. /odręczny, własnoręczny podpis/

Tłumaczenie przysięgłe z języka słowackiego na język polski zgodnie z przedłożonym oryginałem dokumentu wykonała dr hab. Mariola Szymczak-Rozlach - tłumacz przysięgły języka czeskiego i słowackiego. Wpisano do repertorium czynności tłumacza przysięgłego pod nr porządkowym: 1/05/23. Liczba stron: 8. Mysłowice, 4.05.2023].

